

ANKKURI- INSTITUUTIOIDEN MERKITYS MAASEUDUN ELINVOIMALLE JA SUOMEN HUOLTOVARMUUDELLE

Sari Forsman-Hugg, Raija Heimonen, Päivi Kujala,
Markus Lahtinen ja Mauri Yli-Liipola

KESKITIEN
SÄÄTIÖ

Sari Forsman-Hugg, Raija Heimonen, Päivi Kujala, Markus Lahtinen ja Mauri Yli-Liipola

Julkaistu 5.2.2025 Helsingissä

ISSN 2984-1119

Pellervön taloustutkimus

Rahoittaja: Keskitien säätiö

Sisällys

Ankkuri-instituutioiden merkitys maaseudun elinvoimalle ja Suomen huoltovarmuudelle.....	3
Maailma ja Suomi muutoksessa – miten tämä heijastuu maaseudun ankkuri-instituutioihin?.....	6
Yritykset ankkuri-instituutioina	10
Maaseudun ankkuri-instituutiot huoltovarmuuden paikallisina kulmakivinä	12
Avoimet kysymykset jatkotutkimusta varten.....	16
Lähteet.....	17

Ankkuri-instituutioiden merkitys maaseudun elinvoimalle ja Suomen huoltovarmuudelle

Maaseudun ankkuri-instituutiot ovat keskeisiä elinvoiman, huoltovarmuuden ja turvallisuuden kannalta, mutta niiden rooli on vielä osittain tunnistamaton. Maaseudun ankkuri-instituutioiden merkityksen ja vaikutusten syvempi ymmärtäminen on tärkeää, jotta niiden toimintaa voidaan tukea ja kehittää pitkäjänteisesti.

Maailman myrskytyessä on erityisen tärkeää pohtia sitä, millaisia ankkuri-instituutioita tarvitaan, jotta maaseudulla yhteisöt pysyvät elinvoimaisina, ja miten niitä voitaisiin vahvistaa. Nykyisessä hallitusohjelmassa nähdään elinvoimainen maaseutu elinehtona koko Suomen hyvinvoinnille (Valtioneuvosto 2023). Elinvoimainen maaseutu edellyttää tasapainoa taloudellisen kehityksen, sosiaalisen hyvinvoinnin ja ympäristön kestävyys välillä. Tässä PTT:n puheenvuorossa¹ pohditaan ankkuri-instituutioiden roolia maaseudun elinvoimaisuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta. Onko ankkuri-instituutioiden merkitystä ylipäättään tunnistettu maaseudun elinvoiman lähteenä? Entä ovatko ankkuri-instituutiot itse tunnistaneet oman roolinsa paikallistaloudessa?

Ankkuri-instituutioilla (anchor institutions) viitataan toimijoihin, jotka ovat sitoutuneita alueellisesti ja joilla on merkittävä rooli taloudellisen elinvoiman, ihmisten hyvinvoinnin ja turvallisuuden rakentamisessa. Niiden keskeisiä piirteitä ovat alueellinen pysyvyys, eli niiden toiminta ei ole helposti siirrettävissä muualle, juurtuneisuus paikalliseen yhteisöön, mikä tekee niistä merkittäviä alueensa kehitykselle, sekä merkittävä vaikutus paikallistalouteen, mikä näkyy muun muassa paikallisina

¹ Marraskuussa 2024 puheenvuoron valmistelun yhteydessä järjestettiin Round Table -keskustelutilaisuus, jossa olivat edustettuina Kuntaliitto, maa- ja metsätalousministeriö, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Mieli ry, Pohjois-Pohjanmaan liitto ja valtioneuvoston kanslia. Keskustelutilaisuudessa esiin nostettuja näkökulmia on hyödynnetty tämän puheenvuoron kirjoittamisessa. Puheenvuoro edustaa kuitenkin PTT:n näkemystä käsiteltävään aiheeseen.

hankintoina, työllistämisenä ja yritystoiminnan tukemisena (Smallbone ym. 2015). Tyypillisesti ne ovat alueen suurimpia työnantajia sekä tavaroiden ja palveluiden ostajia. Usein niillä on myös merkittävä käyttöomaisuus sekä kiinteistö- ja maavarallisuutta, joita voidaan hyödyntää taloudellisen kehityksen edistämiseen (esim. Brown ym. 2019, Taylor ym. 2013).

Ankkuri-instituutioita ovat yritykset, jotka sekä tuovat työpaikkoja että ostavat paikallisia tuotteita ja palveluita. Yritysten kohdalla paikallisuus ja paikallinen omistajuus ovat keskeinen osa niiden luonnetta ankkuri-instituutioina. Sitoutuminen luo vakautta ja auttaa kantamaan myös vaikeiden aikojen yli. Esimerkkinä tällaisesta yrityksestä on Vieremällä toimiva Ponsse. Lisäksi monet osuustoiminnalliset yritykset ympäri Suomea toimivat alueensa ankkuri-instituutioina.

Julkisen sektorin toimijoilla on myös merkittävä rooli ankkuri-instituutioina. Maaseudun elinvoiman kannalta olennaisten toimintojen tunnistaminen on tärkeää aikana, jolloin julkisen talouden heikko tilanne pakottaa leikkaamaan julkisia menoja. Elinvoiman kannalta keskeisiä julkisen sektorin ankkuri-instituutioita ovat esimerkiksi terveyskeskukset ja oppilaitokset. Terveyskeskus tuo palvelut lähelle, ja oppilaitosten yhteistyö paikallisten yritysten kanssa vahvistaa alueen kilpailukykyä. Toisaalta digitalisaation myötä tiettyjen palvelujen laatu on maaseudun elinvoiman kannalta tullut tärkeämmäksi kuin niiden sijainti paikkakunnalla. Tällaisia ovat esimerkiksi Kelan ja verottajan tarjoamat palvelut.

*Ankkuri-instituutiot
ovat alueensa
merkittäviä työllistäjiä
ja hyödyntävät
paikallisia tuotteita ja
palveluja.*

Maaseudun elinvoima ei kumpua vain menestyvistä yrityksistä ja toimivista palveluista. Tarvitaan myös aktiivista kansalaisyhteiskuntaa. Yhteisöllisyys ei synny ilman ihmisiä – on kyse sitten alueen asukkaista, yritysten tai julkisen sektorin toimihenkilöistä tai työntekijöistä tai kansalaisyhteiskunnan toimijoista ja vapaaehtoisista.

Kolmannen sektorin yhdistys-, järjestö- ja muilla toimijoilla on keskeinen rooli yhteisöllisyyden vahvistamisessa, ja ne voivat täydentää julkisen ja yksityisen sektorin palveluja. Kolmannen sektorin ankkuri-instituutioita ovat esimerkiksi seurakunnat, Suomen Punainen Risti, Lions Club ja vaikkapa metsästysseurat.

Elinvoimainen ja aktiivinen maaseutu on turvallisuustekijä, jonka merkitys Suomelle on kiistaton. Maaseudun elinvoima liittyy siis kiinteästi myös huoltovarmuuteen ja turvallisuuspolitiikkaan, eli aihe on mitä ajankohtaisin Suomen nykyisessä turvallisuusympäristössä, jossa tehdään muun muassa Nato-joukkojen sijoittamiseen liittyviä päätöksiä. Alueellisena esimerkkinä elinvoiman ja turvallisuuspolitiikan kohtalonyhteydestä on Itä-Suomen tilanne. Väki ja aktiviteetti vähenee Itä-Suomessa, vaikka alueen strateginen merkitys kasvaa niin turvallisuuspolitiikan, huoltovarmuuden kuin energiantuotannon näkökulmasta. Asutettu ja elinvoimainen Itä-Suomi vahvistaakin koko maan taloutta ja turvallisuutta, joten alueen keskeisimpien ankkuri-instituutioiden tunnistamiseen ja vahvistamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Käsite ankkuri-instituutio syntyi 2000-luvulla paikallisesti juurtuneiden instituutioiden ymmärtämiseksi menestyvien paikallistalouksien ja yhteisöjen rakentamisessa (Smallbone ym. 2015). Maaseudulla toimivien ankkuri-instituutioiden roolista tiedetään kuitenkin melko vähän (esim. McAreavey 2022). Suomalaisessa keskustelussa ankkuri-instituution käsite on vielä suhteellisen vakiintumaton ja jäsentymätön. Ankkuri-instituutiot on kuitenkin todettu tärkeiksi maaseudun taloudessa viitaten yhtäältä toimintoihin, joita ei voi siirtää helposti pois alueelta, ja toisaalta toimijoihin, joiden yhteyteen kiinnittyy paljon muita aktiviteetteja (Husberg ym. 2022).

Maailma ja Suomi muutoksessa – miten tämä heijastuu maaseudun ankkuri-instituutioihin?

Vaikka ankkuri-instituutioiden merkitys nouseekin esiin paikallistalouden näkökulmasta, niiden toimintaan vaikuttavat globaalin toimintaympäristön muutokset. Globaalit muutosvoimat heijastuvat monin tavoin suomalaisen maaseudun elinvoimaisuudesta käytävään keskusteluun. Tällä hetkellä globaalin talouden kehittymiseen liittyy paljon epävarmuutta, kun taloudelliset ja poliittiset riskit maailmalla ovat poikkeuksellisen suuria. Jo yksistään Donald Trumpin paluu Yhdysvaltojen presidentiksi haastaa koko EU:n ja Suomen taloutta kansainvälisiä suhteita määrittäneen sääntöpohjan ja sääntöjä toimeenpanneiden monikansallisten instituutioiden rapautuessa. Uudet toimintatavat ovat vielä täsmentymättömät, mutta EU:n merkityksen muuttuminen uudessa tilanteessa ja mahdolliset tullit Yhdysvaltojen kanssa käytävässä kaupassa voivat tarkoittaa nopeita ja suuria muutoksia taloudellisessa toimintaympäristössä. (ks. Lahtinen 2024). Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan ja Suomen Nato-jäsenyyden seurauksena turvallisuuspoliittinen ympäristö on muuttunut pysyvästi. Myös EU:n tulevan rahoituskauden koheesio- ja maatalouspolitiikan tarkat linjaukset ovat vielä avoinna. Suomessa valtion säästötoimet, hyvinvointialueuudistus ja valtion aluehallinnon uudistus muuttavat julkisen hallinnon palvelutarjontaa. On myös tärkeää huomioida, että maaseudun osalta puhutaan hyvin erilaisten alueiden Suomesta. Uudet ja muuttuvat rakenteet luovat myös mahdollisuuksia, joiden hyödyntäminen kuitenkin edellyttää vahvoja ja elinvoiman takaavia ankkuri-instituutioita.

Globalisaatio ajaa kansainvälisen kaupan ja markkinoiden kasvua sekä pääoman, työvoiman ja resurssien liikkuvuutta. Yritykset ovat yhä monikansallisempia, ja niiden tuotannon sijaintipäätöksiin vaikuttavat monet tekijät, joiden avulla yritykset maksimoivat kilpailuetuaan. Monikansallisilla yrityksillä voi olla keskeisiä tuotantolaitoksia myös maaseutualueilla; ne voivat olla paikallisesti merkittäviä työllistäjiä, ostaa paikallisesti tuotettuja raaka-aineita ja palveluja ja hyödyntää paikallisia alihankintaketjuja. Esimerkiksi kansainvälisten teknologiayhtiöiden investoinnit datakeskuksiin voivat tarjota mahdollisuuksia myös maaseudun kehittämisen näkökulmasta. Ankkuri-instituutio-statuksen

näkökulmasta olennaista on kuitenkin yritysten paikallinen sitoutuminen ja vuorovaikutus paikallisen yhteisön kanssa. Tähän liittyy keskeisesti myös yritysten omistajuuden näkökulma.

Taloudelliset ja geopoliittiset riskit ja tekijät ovat lisänneet etenkin kansainvälisen kaupan jännitteisyyttä. Vientivetoiset yritykset voivat menettää markkinaosuuksiaan, mikä voi näkyä työpaikkojen vähenemisenä vientivetoisissa maaseudun ankkuri-instituutioissa. Tämä voi olla riski paikallistaloudelle, jos maaseutumainen kunta on hyvin riippuvainen yhdestä suuresta tuotantolaitoksesta, jonka toiminta loppuisi tai siirtyisi muualle.

Suomen Nato-jäsenyys astui voimaan huhtikuussa 2023. Tämän myötä rajaturvallisuuden merkitys on korostunut, sillä Suomen liittyminen Natoon kaksinkertaisti Naton maarajan Venäjän kanssa. Natosta on tullut pysyvä osa maanpuolustusta, ja se voi houkutelaa uusia investointeja puolustusteollisuuteen ja infrastruktuuriin. Puolustusteollisuus onkin hyvä esimerkki toimialasta, jossa on turvallisuuspoliittisen murroksen myötä odotettavissa merkittävää kasvua, kun monet maat kasvattavat puolustusbudjettejaan. Tesin (2024) selvityksen mukaan Suomen sijainti Naton rajavaltiona lisää suomalaisen puolustusteollisuuden tuotannon ja teknologian kehittämisen tarvetta. Tämä luo mahdollisuuksia kasvu- ja startup-yrityksille myös maaseudulla, ja niistä voi työpaikkojen tarjoajina kasvaa merkittäviä paikallisia ankkuri-instituutioita. Useimmat puolustusalan yritykset ovat suomalaisessa omistuksessa, ja myös Suomen valtio toimii merkittävänä sijoittajana omien sijoitusyhtiöidensä kautta (Tesi 2024). Myös Naton maavoimien alaesikunnan perustaminen puolustuspoliittisista syistä Mikkeliin lisää samalla kansainvälistymistä ja luo tarpeen palvelujen kehittämiseksi, mikä säteilee elinvoimana myös ympäröivään maaseutuun.

Hyvinvointialueuudistus tuo muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin Suomessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Kuntien terveyskeskukset ovat olleet julkisen hallinnon ankkuri-instituutioita, jotka ovat kuntatasolla tarjonneet perusterveyshuollon palveluita lähellä kuntalaisia. Vaikka hyvinvointialueen uudistus tarjoaa mahdollisuuden palvelurakenteen kehittämiseen ja palveluverkon säilyttämiseen lähellä asukkaita, palveluverkon karsiminen on herättänyt huolta erityisesti pienissä kunnissa, joissa terveyskeskuksia uhkaa sulkeminen ja sitä

myöten lääkäripalveluiden vähentyminen. Palveluiden karsiminen ja keskittyminen tuo haasteita maaseudun elinvoimalle.

Hyvinvointialueet perustettiin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksessa, joka oli yksi Suomen historian merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista. Alueiden rahoitus tulee valtiolta, eikä niillä ole verotusoikeutta. Talouden sopeuttaminen valtion asettamiin raameihin on vaikeuttanut uudistuksen toteuttamista, erityisesti alijäämien kattamisvelvoitteen vuoksi. Maantieteellisesti suuret ja harvaanasutut hyvinvointialueet ovat talouskriisissä.

Hyvinvointialueilla on alkamassa palveluverkon uudistamisen toinen vaihe tuottavuusohjelman myötä, ja pelkona on, että lähipalveluiden verkkoa karsitaan entistä voimakkaammin. Maaseutualueiden kuntien elinvoiman kannalta ongelmana on, että hyvinvointialueet eivät näe sosiaali- ja terveyspalveluita alueiden veto- tai pitovoimatekijöinä. Digitaaliset palvelut eivät korvaa terveyskeskus- tai vanhustenhuollon lähipalveluita eivätkä täytä ankkuri-instituution ominaisuuksia terveyskeskusten tai vanhusten hoitoyksiköiden sulkeuduttua.

Valtion hallinnon uudistukset muokkaavat kuntien ja alueellisten viranomaisten tehtäviä. Keskeisiä uudistuksia ankkuri-instituutioyriytysten palveluiden kannalta ovat TE-palveluiden uudistus ja valtion aluehallinnon uudistus, sillä yritysten uudistumisen kannalta merkityksellistä on, miten yritysten tarvitsemat kehittämis- ja työllisyyspalvelut toimivat ja ovatko erityisesti yritysten investointeihin liittyvät lupakäytännöt sujuvia.

Työvoimapalvelut sekä kotoutumispalvelut siirtyivät valtiolta kuntien muodostamien työllisyysalueiden vastuulle vuoden 2025 alussa (Valtioneuvosto 2024). Suomeen muodostui 45 työllisyysaluetta, mikä tarkoittaa, että palvelut ovat lähempänä paikallisia asukkaita ja yrityksiä. Tämä voi parantaa työllisyyspalvelujen saavutettavuutta ja mahdollistaa paremman paikallisten tarpeiden huomioimisen, kun työllisyyspalveluista tulee osa kuntien perustehtäviä. Samaan aikaan tapahtuva kotoutumislain uudistus siirtää kunnille kokonaisvastuun maahan muuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämisestä. (Kuntaliitto 2024). Uudistukset vahvistavat kuntien roolia elinvoiman ja työllisyyden kehittäjänä samalla kun terveydenhuolto- ja sosiaalitoimen tehtävien

siirto hyvinvointialueille jo siirsi kuntien tehtävien painopistettä sivistystoimen ja yhdyskuntarakentamisen tehtäväalueisiin.

Valtion aluehallinnon uudistuksessa kootaan valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä uuteen valtakunnalliseen virastoon, tavoitteena lupakäytännöissä on ns. yhden luukun periaate (Valtiovarainministeriö 2025). Samalla muodostetaan uudet alueelliset elinvoimakeskukset, jotka keskittyvät alueiden kehittämiseen ja rahoitukseen. Uuden mallin mukaan järjestetty valtion aluehallinto käynnistää toimintansa viimeistään vuonna 2026. Uudistuksen tavoitteena on turvata kattavat palvelut eri puolilla Suomea.

Yritykset ankkuri-instituutioina

Jotta yritys voi olla alueen ankkuri-instituutio, sen pitää olla merkittävä työllistäjä ja hyödyntää paikallisia tuotteita ja palveluita. Tämä ei kuitenkaan yksistään vielä riitä, vaan olennaista on myös yritysten paikallinen sitoutuminen ja vuorovaikutus paikallisen yhteisön kanssa. Yrityksen liiketoimintastrategian ytimessä pitää olla menestys alueen toimintaedellytyksiä kehittämällä ja niitä hyödyntäen.

Yritysten kohdalla paikallisuus ja paikallinen omistajuus ovat keskeinen osa niiden luonnetta ankkuri-instituutioina.

Käytännössä ankkuri-instituutioyrityksen synnylle on ratkaisevan tärkeitä yritysten omistajarakenne. Kasvolliset omistajat, esimerkiksi omistajasuvut, tunnistavat alueen voimavarat ja kehittymismahdollisuudet paremmin kuin etäällä toimivat ulkomaiset pääomasijoittajat. Sitoutunut ja pitkäjänteinen omistajuus luo myös alueen julkisille toimijoille mahdollisuuden panostaa yrityksen menestyksen kannalta olennaisiin aineettomiin (esim. koulutus) ja aineellisiin (esim. liikenneverkko) panoksiin. Näin on mahdollista synnyttää positiivinen kehä, joka takaa yrityksen ja alueen pitkän aikavälin menestyksen.

Kasvollisten omistajien lisäksi osuuskuntien liiketoimintastrategia synnyttää alueellisina ankkuri-instituutioina toimivia yrityksiä. Osuuskunnat yhdistävät liiketoiminnallisen tehokkuuden ja jäsenlähtöisen toimintamallin. Liiketoiminnan täytyy kuitenkin menestyä, jotta se hyödyttää jäseniä ja koko aluetta. Osuustoiminnallisten yritysten roolia ankkuri-instituutioina korostaa liiketoiminnasta kertyvän ylijäämän jakoperuste. Siltä osin kuin osuuskunnan ylijäämää jaetaan omistajina toimiville jäsenille, jakoperusteena on tyypillisesti yrityksen palvelujen käyttö, mikä kannustaa paikallisten osuustoiminnallisesti tuotettujen palvelujen käyttöön.

Yhdenkin ankkuri-instituutiona toimivan yrityksen olemassaolo on arvokasta maaseutumaisen alueen elinvoimalle. Yksittäiseen yritykseen liittyy kuitenkin aina myös spesifi liiketoimintariski, joten useamman ankkuri-instituutioyrityksen toimiminen alueella lisää alueen vakautta. Parhaimmillaan ankkuriyrityksen ympärille syntyy tietyille toimialalle ekosysteemi, joka mahdollistaa laajemmat työmarkkinat ja tiedon siirtymisen alueen yritysten välillä. Tätä kehityskulkua vahvistaa

entisestään alueella toimiva oppilaitos, joka sekä turvaa yritysten osaavan työvoiman saatavuuden että tukee alueen yritysten tuotekehitystä. Oppilaitos itsessään voi muodostua alueen ankkuri-instituutioksi, jonka kautta alueelle kanavoituu yritystoimintaa tukevaa rahoitusta myös alueen ulkopuolelta.

Ankkuriyritysten ja oppilaitosten varaan syntyvä ekosysteemi voi houkutella alueelle myös kansainvälistä pääomaa ja osaamista. Kotimaisen ja ulkomaisen pääoman ja omistajuuden välillä ei vallitse vastakkainasettelu, vaan positiivinen vuorovaikutus, jossa molemmat voivat hyötyä toisistaan. Kansainvälisten yritysten läsnäolo luo paikallisille yrityksille lisää mahdollisuuksia alihankintaan ja verkostoitumiseen. Parhaimmillaan ulkomainen omistaja vahvistaakin maaseutualueiden innovaatiotoimintaa ja kansainvälistymistä.

Liiketaloudellisten periaatteiden mukaan toimivien yritysten lisäksi julkisesti omistettut erityistehtäväyritykset voivat toimia maaseudun ankkuri-instituutioina. Energia-, vesi- ja logistiikkayhtiöt ovat kriittisiä infrastruktuurin ja huoltovarmuuden näkökulmasta. Koska ne tarjoavat hyödykkeitä ja palveluja, joiden tarjonnassa taloudellinen tehokkuus perustelee yhden toimijan monopolin (luonnollinen monopoli), niiden omistajana pitää olla julkinen tai erityinen osuustoiminnallinen toimija (esim. vesiosuuskunta). Yhtiön erityistehtävä alueellisena monopolina turvata hyödykkeen tai palvelun tuotanto alleviivaa niiden sitoutumista toimialueeseen ja siten vahvistaa niiden ankkuri-instituutioluonnetta.

Maaseudun ankkuri-instituutiot huoltovarmuuden paikallisina kulmakivinä

Ankkuri-instituutioita ja niiden merkitystä paikallistaloudessa on vähemmän tarkasteltu kansallisen huoltovarmuuden kannalta. Huoltovarmuudella tarkoitetaan varautumista mahdollisiin kriiseihin ja häiriötilanteisiin sekä jatkuvuudenhallintaa turvaamalla elintärkeät toiminnot, jotta yhteiskunta ja elinkeinoelämä toimivat ja ihmiset voivat turvallisesti elää arkeaan. Suomen huoltovarmuus muodostuu kahdeksasta sektorista, jotka ovat elintarvikehuolto, energiahuolto, finanssiala, liikenne ja logistiikka, teollisuus, terveydenhuolto, tietoyhteiskunta ja yksityinen turva-ala. Suomessa huoltovarmuuskeskus huolehtii maan huoltovarmuudesta yhteistyössä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa (Huoltovarmuuskeskus 2025).

Huoltovarmuus on noussut uudella kulmalla keskiöön, kun maailma ja turvallisuuspoliittinen ympäristö ovat murroksessa. Ankkuri-instituutioiden rooli voi kiinnittyä erityisesti alueelliseen huoltovarmuuteen. Ankkuri-instituutioiden merkitys voi jopa korostua kriisiaikoina, jolloin niiden rooli paikallisten peruspalvelujen ja infrastruktuurin tarjoajana on keskeinen yhteiskunnan toimivuuden ja turvallisuuden takaamiseksi. Tämä edellyttää kuitenkin, että paikallisten toimijoiden ja yritysten roolit huoltovarmuuden kannalta keskeisinä toimijoina on tunnustettu, samoin kuin eri toimijoiden vastuut ja keskinäisriippuvuudet. Miten kolmannen sektorin toimijat kuten erilaiset järjestöt ja yhdistykset saadaan mukaan alueelliseen huoltovarmuustyöhön? Miten tämä kaikki koordinoidaan?

Huoltovarmuuden kannalta ankkuri-instituutioiden tulee olla vakaita toimijoita myös mahdollisissa kriisi- ja poikkeusolosuhteissa. Monia peruspalveluja on saatavilla yhä enemmän digitaalisesti kansalaisten asuinpaikasta riippumatta, mutta ne ovat alttiita ulkoisille häiriöille ja kyberhyökkäyksille. Ankkuri-instituutioiden ominaisuuksiin liittyy vahvasti kiinteä läsnäolo paikallistaloudessa. Huoltovarmuuden kannalta kriittistä onkin tarkastella digitaalisten palvelujen mahdollisuuksia ja uhkia alueelliselle huoltovarmuudelle ja toisaalta, onko kaikilla väestöryhmillä yhtäläinen kyky käyttää näitä palveluja.

Hyvinvointialueuudistuksen myötä epävarmuutta alueelliselle huoltovarmuudelle luo etenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen palveluverkon karsinta.

Maatalous on keskeinen maaseudun elinkeino, ja sen merkitys huoltovarmuuden kannalta on kriittinen (Gråsten ym. 2024). Suomen maatilat muodostavat moninaisen joukon, vaikka maatalouden tuottavuus- ja rakennekehitys ajaa tuotannon keskittymistä isompiin yksiköihin ja alueellisesti. Maataloussektori on polarisoitunut sekä tuotannon että kannattavuuden osalta (Niskanen & Latukka 2025). Investointitahti on monin paikoin hidastunut, ja haasteena on myös nuorten maatalousyrittäjien suhteellisesti pienenevä osuus koko yrittäjäjoukosta. Nuorten tuloa maatalousalalle edistäisi toimiva ja elinvoimainen paikallisyhteisö, jossa ankkuri-instituutioyritykset ja julkisen hallinnon toimivat palvelut tarjoavat hyvän pohjan maatalousyrittämiselle. Elintarvikkeiden jalostuksessa isommat toimijat

ovat keskittäneet tuotantoa tietyille alueille, kun taas pienemmät elintarvikevalmistajat ovat hajautuneet ympäri maata. Pitkien välimatkojen maassa kuitenkin elintarvikkeiden jakelun ja logistiikan täytyy olla toimiva, ja sen perusedellytys on kunnossa oleva tieverkko.

Huoltovarmuuden kannalta ankkuri-instituutioiden tulee olla vakaita toimijoita myös kriisi- ja poikkeusolosuhteissa.

Myös vesihuolto ja puhtaan veden saatavuus on keskeinen huoltovarmuustekijä, joka vaikuttaa suoraan ihmisten elämänlaatuun, terveyteen ja yhteiskunnan toimivuuteen. Vesihuollon toimintavarmuus on olennainen tekijä myös ruuantuotannon

huoltovarmuudessa. Paikalliset vesiosuuskunnat ovat tärkeitä vesihuoltopalvelujen tuottajia etenkin haja-asutusalueilla, ja ne ovat kunnille myös tärkeä elinvoimatekijä (Kuntaliitto 2014). Suomessa eri alueiden asukkaiden omistamia vesiosuuskuntia on noin 1400 (Osuustoimintalehti 2024). Paikallinen omistajuus luo pysyvyyttä, mutta haasteena on usein resurssien ja osaamisen puute, kun vesiosuuskunnat toimivat pitkälti vapaaehtois pohjalta. Myös vanheneva infrastruktuuri edellyttää korjausinvestointeja. Vesiosuuskuntien rooli ankkuri-instituutioon edellyttää myös hyvää verkottumista alueen muiden huoltovarmuuden kannalta keskeisten toimijoiden kanssa.

Taloukasvun merkitystä Suomen huoltovarmuuden ja elinvoiman kannalta merkittävänä tekijänä ei voida sivuuttaa. Suomen taloukasvu

on ratkaisevaa myös maaseudun ankkuri-instituutioiden taloudellisten toimintaedellytysten kannalta. Keskeinen kysymys on, onko sellaisia toimijoita, jotka ovat valmiita investoimaan Suomeen ja luomaan myös uusia työpaikkoja. Entä miten houkutella osaavaa työvoimaa Suomeen ja mitkä ovat työvoiman pitotekijät?

Yhteisöllisyys ei synny ilman ihmisiä. Yhteisöllisyyden kautta syntyvät vahvat verkostot, jotka tukevat alueellista huoltovarmuutta ja joiden kautta pystytään jakamaan informaatiota ja osaamista ankkuri-instituutioiden kesken. Paikallisten toimijoiden verkosto maaseudulla voi muodostaa yhdessä ankkuri-insituutioiden verkoston, joka voi vahvistaa paikallista tai alueellista resilienssiä. Etenkin yhteisöllistä kansalaistoimintaa haastavat tässä ajassa kuitenkin monet tekijät (Kattilakoski ym. 2024) kuten yhteiskunnan digitalisoituminen, väestön ikääntyminen ja järjestötoiminnan valtionavun leikkaukset. Lisäksi on pohdittava, millä keinoin kansalaisten osallistamista kolmannen sektorin järjestö-, yhdistys- ja muuhun toimintaan voidaan uudistaa ja kehittää.

Maaseudun ankkuri-instituutioiden merkitys huoltovarmuuden kulmakivinä kasvaa vääjäämättä tulevaisuudessa yhteiskunnallisten sekä globaalin talouden, geopolitiikan ja kestävyiden haasteiden lisääntyessä. Näiden instituutioiden rooli on tunnistettava ja nostettava näkyvämmäksi, jotta alueellinen huoltovarmuus voidaan varmistaa ja paikallista resilienssiä vahvistaa. Ankkuri-instituutioiden moninainen merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle ja kokonaisturvallisuudelle on tärkeä tunnistaa myös parhaillaan valmisteltavassa valtioneuvoston maaseutupoliittisessa selonteossa.

Johtopäätökset

- Ankkuri-instituutioiden merkityksen oivaltaminen on välttämätöntä maaseudun elinvoiman vahvistamiseksi.
- Ankkuri-instituutioiden moninainen merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle ja kokonaisturvallisuudelle on tärkeä tunnistaa myös parhaillaan valmisteltavassa valtioneuvoston maaseutupoliittisessa selonteossa.
- Ankkuri-instituutioiden keskeinen rooli maaseudun elinvoiman kannalta tulisi laajasti ottaa huomioon pohdittaessa julkisen sektorin välttämättömiä sopeutustoimia. Ankkuri-instituutioita rapauttavat päätökset voivat tuoda välittömiä säästöjä, mutta alueellisen talouskasvun hidastuessa tämä heikentää pitkällä aikavälillä julkisen talouden kestävyyttä.
- Yritysten kohdalla paikallisuus ja paikallinen omistajuus ovat keskeinen osa niiden luonnetta ankkuri-instituutioina. Paikallinen omistajuus, esimerkiksi osuuskunnat, tuo pysyvyyttä, jatkuvuutta ja pitkäjänteisyyttä paikallisyhteisön toiminnan kehittämiseen.
- Myös kansainväliset yritykset voivat toimia ankkuri-instituutioina; ne voivat parhaimmillaan vahvistaa maaseutualueiden innovaatiotoimintaa ja kansainvälistymistä. Kotimaisen ja ulkomaisen pääoman ja omistajuuden välillä ei vallitse vastakkainasettelu, vaan positiivinen vuorovaikutus, jossa molemmat voivat hyötyä toisistaan.
- Ihmisten osallisuus kansalaisina, yritysten ja organisaatioiden edustajina sekä kolmannen sektorin toiminnassa on avainasemassa siinä, että ankkuri-instituutioiden kesken rakentuu vahva yhteisöllisyys ja verkosto.

Avoimet kysymykset jatkotutkimusta varten

- Ankkuri-instituutioiden taloudellinen merkitys maaseudun paikallistaloudelle, elinvoimalle ja alueelliselle huoltovarmuudelle pitää selvittää laajemmin.
- Seutukaupungit ovat kriittinen osa maakuntien ja koko maan elinvoimaa. Tiivis yhteistyö maaseudun, seutukaupunkien ja maakuntien keskustaupunkien välillä auttaa alueita sopeutumaan niin hitaaseen rakennemuutokseen kuin esimerkiksi koronaviruspandemian ja Suomen lähialueilla käytävän sodan kaltaisiin äkillisiin ja pitkävaikutteisiin shokkeihin. Siksi on jatkossa tärkeä pohtia myös sitä, miten vakautta ja resilienssiä voidaan parantaa seutukaupungeissa.
- Ankkuri-instituutioiden verkostot ja niiden varaan syntyvien ekosysteemien rakentumisen dynamiikka pitää ymmärtää syvällisemmin. Erityistalousalueiden merkitys ekosysteemien katalyyttinä yleisesti ja erityisesti Itä-Suomen kontekstissa vaatii tarkastelua.

Lähteet

- Brown, G., Burch, D., Todd, M. 2019. Community Business and Anchor Institutions. CLES, The Centre for Local Economic Strategies. UK. <https://cles.org.uk/wp-content/uploads/2019/02/Community-business-and-anchor-institutions-Digital.pdf>
- Gråsten E., Kinnunen P., Kujala P., Forsman-Hugg S. ja Lahtinen M. 2024. Miten taata huoltovarmuus ruokasektorilla? – Näkökulmina globaalit muutosvoimat ja kustannusvaikuttavuus. Pellervon taloustutkimus – Puheenvuoroja 1/2024. Pellervon taloustutkimus.
- Huoltovarmuuskeskus. 2025. Huoltovarmuus Suomessa. Verkkosivu. Viitattu 5.2.2025. <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/tietoa-huoltovarmuudesta/huoltovarmuus-suomessa>
- Husberg, A., Muilu, T., Vihinen, H. & Voutilainen, O. 2022. Säädos ehdotusten maaseutuvaikutusten arviointi. Maaseutuvaikutusten arviointiohje lainvalmistelijoille. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2022:17. Maa- ja metsätalousministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164311/MMM_2022_17.pdf
- Kattilakoski, M., Kervinen, K., Harilahti-Juola, V. & Lukkari, T. 2024. Polkuja tulevaisuuden kansalaistoimintaan. Näkökulmia osallisuuden ja kansalaistoiminnan vahvistamiseen maaseudulla. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2024:25. Maa- ja metsätalousministeriö.
- Kuntaliitto 2014. Vesihuollon organisointi kunnissa ja vesiosuuskunnat. <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/02Vesihuollon%20organisointi%20ja%20vesiosuuskunnat.pdf>
- Kuntaliitto 2024. TE-palvelut 2024 -uudistus. <https://www.kuntaliitto.fi/talous-ja-elinvoima/tyollisyys/te-palvelut-2024-uudistus>
- Lahtinen, M. 2024. Trumpin toinen presidenttikausi - suuri harppaus kohti arvaamatonta talouspolitiikkaa. Puheenvuoroja 4/2024. Pellervon taloustutkimus PTT, Helsinki. <https://www.ptt.fi/wp-content/uploads/2024/12/PTT-puheenvuoro-Trump-4.pdf>
- McAreevey, R. 2022. Finding rural community resilience: Understanding the role of anchor institutions. Journal of Rural Studies. 96: 227–236.
- Niskanen, O. & Latukka, A. 2025. Maataloussektorin tilajoukko on moninainen. Julkaisussa: Niskanen, O. & Karikallio, H.-M. 2025. Synteesiraportti: Maatalouden rakennemuutoksesta yritystoiminnan muutokseen. Luonnonvara- ja biotalouden

tutkimus 3/2025. Luonnonvarakeskus. Helsinki. s. 11–21.
https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/556020/luke-luobio_3_2025.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Osuustoimintalehti 2024. Vesiosuuskuntien paikallinen omistajuus tuo vaikutusvaltaa.
 Osuustoimintalehti 15.10.2024. <https://otlehti.fi/2024/10/15/vesiosuuskuntien-paikallinen-omistajuus-tuo-vaikutusvaltaa/>

Smallbone, D., Kitching, J. & Blackburn, R. 2015. Anchor institutions and small firms in the UK: A review of the literature on anchor institutions and their role in developing management and leadership skills in small firms. UK Commission for Employment and Skills, South Yorkshire.
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a81564de5274a2e8ab5370e/Anchor_institutions_and_small_firms.pdf

Taylor, H., Luter, G. 2013. Anchor Institutions. An interpretive review essay. Anchor Institutions Task Force.
https://www.academia.edu/4945582/Anchor_Institutions_An_Interpretive_Review_Essay

Tesi 2024. Puolustusteollisuus. Markkinaselvitys suomalaisesta puolustusteollisuudesta ja kaksikäyttötuotteista. <https://tesi.fi/wp-content/uploads/2024/09/Tesi-puolustusteollisuusselvitys-2024-mediasetti.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pelastustoimen järjestämisestä. <https://stm.fi/hyvinvointialueet>

Valtioneuvosto 2023. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Valtioneuvosto, Helsinki.

Valtioneuvosto 2024. TE-palvelut 2024.
https://tem.fi/documents/1410877/163302938/TE2024-yleisesitys_maaliskuu2023_suomi.pdf/63a2c14c-c4f5-ee29-ecd5-4bab5cdefce8/TE2024-yleisesitys_maaliskuu2023_suomi.pdf?t=1685356634486

Valtiovarainministeriö 2025. Valtion aluehallinnon uudistus. <https://vm.fi/aluehallintouudistus>